

נמי משבג ובחורבה].

(טו) **גמ'**, **שם**. לכאורה צריך עיון אמאי מקשה דוקא לעולא דאמר אם הביא לא קידש, הא מהכא משמע דאף לכתחילה מביא משם ביכורים, והא להדיא אמרינן במתניתין **לעיל** (עמוד א), דאין מביאין ביכורין וכו' ולא מתמרים שבהרים. ויש ליישב, דמתניתין איירא לענין דאין מביאין כדי לפטור פירות אחרים שנתחייבו בביכורים, אבל עולא מיירי לענין פטור אף אותם פירות עצמם שהפריש לביכורים].

(טז) **גמ'**, **סיפא אתאן למנחות**. פירש **ברש"י ד"ה סיפא**, דילפינן שלא יביאו מהם מנחה קודם לשתי הלחם, ומשמע דלילף דהם עצמם כשרין להבאה למנחה, לא בעי קרא, ואף **שרש"י לעיל בד"ה ת"ל ביכורי**, כתב, דבעינן למילף דכשרים לבכורים, גבי מנחה פשיטא דכשרים. ולכאורה צריך עיון ממזה נפשך דאי כשרין להבאה, פשיטא דלא מצי להביאן קודם לשתי הלחם, דשתי הלחם מתיר את כל התבואה הכשרה להבאה. ויש ליישב, דאף דאין כאן חיסרון מצד שהם רעים, מכל מקום חשיבי סוג אחר, ולהכי בעי קרא דשתי הלחם מתירן ולא מצי להביא מהן מנחה קודם לשתי הלחם].

(יז) **גמ'**, **שם**. ביאר **הטהרת הקודש**, דהא דשרינן למנחות יותר מביכורים, אף דאכתי לא ידע הך מיעוטא ד"מארצך" דכתיב גבי ביכורים. משום, דגם אם הפירות מצד עצמם אינן גרועין כל כך, מכל מקום הקרקע אינה משובחת יותר מקרקע חוץ לארץ, דלענין ביכורים בעינן שבח ארץ, מה שאין כן במנחות, דלא בעינן אלא שהסולת לא תהיה גרועה מדאי, דלא נאמר בהן אלא שבח פירות, ולא שבח הארץ, דהרי המנחות באין אפילו מחוץ לארץ.

(יח) **גמ'**, **ריש לקיש אמר וכו' נעשה ככחוש בקדשים**. כתב **השפת אמת**, דמשמע מדבריו דאם אין לו אלא תמרים שבהרים ופירות שבעמקים, מחויב להביא מהם אפילו לכתחילה, כיון דלית ליה מיעוט בביכורים, והא דאין מביאין לכתחילה, היינו רק משום מצוה מן המובחר, וכיון שאין לו לא יבטל מצות ביכורים.

(יט) **רש"י** (כת"י) **ד"ה אף כאן**, דהיינו שבעת המינין דראשית ולא כל ראשית לא נפקא לן בהדיא איזה מין חייב ואיזה מין פטור. **והברכת הזבח** ביאר, דריש לקיש לא דריש מ"ם ד"מראשית" כי היכי דלא דריש "ארץ" "מארץ".

והקשה, הא ר' יוחנן ודאי דריש מ"ם ד"מארץ", ואם כן, ודאי דריש מ"ם דמראשית, והיאך מסקינן דאף ר' יוחנן דריש האי גזירה שוה ד"ארץ" "ארץ" לענין ז' מינים. וכתב, דשמא יש לומר, דמוקמינן להך דרשא ד"מראשית" דאינו מחויב ליטול כל הפירות שנתבכרו באילן אלא מקצתן. והא דפירש **רש"י בד"ה אמר קרא**, מראשית פרי האדמה ולא כל ראשית פרי האדמה פרט לשאינו שבעת המינים, היינו בתחילת הסוגיא, דאכתי לא ידעינן דדריש לגזירה שוה. עוד כתב, דיש לומר דלמסקנא אף ר' יוחנן לא דריש מ"ם ד"מראשית", אף דדריש מ"ם דמארצך. אמנם **הטהרת הקודש**, הקשה, דודאי אף ריש לקיש דריש מ"ם ד"מראשית", ודוקא "מארצך" לא משמע ליה, וכמו שכתבו **התוס' בד"ה ארץ מארץ**, דלא שייך לכתוב ארצך. ולכך ביאר, דהא דבעינן גזירה שוה ולא סגי בהאי קרא ד"מראשית", משום דבחד קרא הוה אמינא דז' מינין מצוה ושאר פירות רשות. ואתו הנהו תרי קראי למימר דאם הביא מפירות אחרים, פסולים, ואין בהם דין ביכורים כלל.

(כ) **גמ'**, **בשלמא לריש לקיש וכו' הא בגג דמערה הא בגג דבית**. הקשה **הקרבן אורה**, דלכאורה לריש לקיש נמי קשיא, דהכא תני דאפילו בגג דבית ועציץ שאינו נקוב **מביא** ואינו קורא, ואילו **לעיל** (עמוד א) קתני, דמתמרים

הוי מצותו בכך, דהא אפשר להביא מן הישן.

(יג) **גמ'**, ר' יוחנן **אמר כרמל תקריב ור' אלעזר אמר ראשית קצירך ולא סוף קצירך**. ביאר **בחיידושי מרן רי"ז הלוי** (תמידין ומוספין), דר' יוחנן דאמר "כרמל" בעינא, סבירא ליה, דכל שהושרשה לאחר העומר דאשתקד, דהיינו שלא היה לה היתר עומר, אף שגדלה לפני ראש השנה של שנה זו, לית בה גריעותא לענין עומר, דחשיב חדש וביכורים, וכל החיסרון אינו אלא משום דבשעת הקרבה כבר איננה כרמל, ור' אלעזר דאמר "ראשית קצירך" סבירא ליה, דמלבד דין חדש וישן התלוי בהיתר העומר, בעינן נמי שיהיה "ראשית קצירך" דהיינו **ראשית הקציר של שנה זו**, ולא סוף קציר של שנה שעברה, ולא תלי לא בהיתר עומר ולא בהשרשה, אלא בראש השנה ובהבאת שלישי, שהיא השעה שנעשה קציר, ואם הביא שלישי לפני ראש השנה, הרי הוא נחשב מקציר שנה שעברה, ואי אפשר להביא עומר אלא מתבואה שהביאה שלישי לאחר ראש השנה, ואם כן, יש בה קדושת שביעית. [אמנם בפשטות דברי **גמ'** משמע, דר' אלעזר דאמר "ראשית קצירכם" טעמו מדין ישן, וכמו שכתב **רש"י** (כת"י) **לעיל** (פג). **בד"ה ואפילו מן העליה**, דתנא דפסיל יליף טעמא מ"ראשית קצירכם". וכן מדויק מדברי **ריבנו גרשום** דאיירי הכא מדין ישן].

(יא) **גמ'**, **ומצינו יחיד מביא חובתו מהשעורים**. פירש **רש"י** (כת"י) **בד"ה וחובתו מן השעורים**, מנחת קנאות. וכן רצה **השפת אמת** לבאר תחילה מעצמו, וכתב דקצת קשה שמנחת קנאות תקרא "חובתו". ועוד, היאך דריש שבשביל שיחיד מביא גם מן השעורים ציבור נמי מביאים הא כמה מילי איכא ביחיד ולא בציבור, ומשום הכי היה נראה לו לפרש דאביכורים קאי, דכשם שביכורי יחיד מן החטים ומן השעורים, הכי נמי ביכורים של ציבור, מן החטים שתי הלחם, ומן השעורים עומר, מיהו כתב דקשה קצת דהא ביכורי יחיד גם מכל שבעת המינים, ונשאר בצריך עיון.

(יב) **גמ'**, **אין שתי הלחם ביכורים אלמא משום ביכורים הוא**. הקשה **בחיידושי מרן רי"ז הלוי** (תמידין ומוספין), דאמאי איצריך לאתויי מהך ברייתא דשתי הלחם בעינן דליהווי ביכורים, הא **לעיל** (סח). תנינן לה להדיא דקודם שתי הלחם לא יביא.

דף פד ע"ב

(יג) **גמ'**, **מנין שתהא קודמת לנסכים ופירות האילן**. הקשה **בחיידושי הרשב"א**, אמאי לא פשטינן מהאי קרא דמייתנין לעיל "ביכורי מעשיך" דכל המעשים משמע בכלל. ותירץ, דמקרא דלעיל לא משמע אלא חיטה ושעורה, דכיון דכתיב "אשר תורע" דהיינו מידי דבר זריעה. **והקרבן אורה** ביאר, דהא דלא מרבינן נסכים מ"ביכורי מעשיך", משום דהוה אמינא דלא מרבינן אלא חיטים ושעורים משום שחדש נוהג בהם, אבל נסכים ופירות האילן דאין בהן איסור חדש, הוה אמינא דכשרים להביא גם קודם שתי הלחם, להכי איצטריך קרא ד"באספך את מעשיך".

(יד) **גמ'**, **קתני מיהא שבגג שבחורבה**. כתב **החשק שלמה**, דדעת **הרמב"ם** (פ"ב מביכורים ה"ט), וכן כתב **בתשובת הרא"ש** (כלל ב סימן ד), דשבגג ובחורבה עדיפי מתמרים שבהרים, ולפי זה, צריך לומר דעיקר קושיית **הגמ'** לעולא, מעציץ וספינה. [ואמנם בפשטות דברי **רש"י** (כת"י) **בד"ה אף כאן**, נמי משמע דהקושיא רק מעציץ וספינה, וכן נראה מהמשך פירושו אסוגיין, אמנם מקושיית **התוס' לקמן** (פה). **בד"ה תנאי היא**, משמע, דקושיית **הגמ'**

הדרגת היוזמי

מסכת מנחות דף פד – דף פה

כה אייר – כט אייר התשע"א

מרובה, וסולת אינה אלא מן החיטים, דבשעורים קרינן גרש. ותיירץ, דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד.

(ה) גמ', אלמלא סמוכות לירושלים וכו'. ברש"י ד"ה אלמלא גרס, אלמלא שהן סמוכות לירושלים הרבה וכו'. וכן הגיהו בהגהות הב"ח, וכן ברבינו גרשום. והיינו דמפני סמיכותן מאוד לירושלים דעומדין בן ההרים אין מביאין מהם. וכתב הקרן אורה, דמדברי התוס' בד"ה אין מביאין, דדקדקו דאיירי בעומר מדלא אשכחן במנחות שיהיה צריך קרוב לירושלים. משמע, דמפרשים להיפך, דהיינו אילו היו סמוכות לירושלים היו מביאין מהם, אלא דרחוקים הם מירושלים. וכן דייק הרש"ש, דנראה דגרסו "אלמלא" ביו"ד ובלא "שהן", וכמו שכתבו התוס' במגילה (כא.) בד"ה אלמלא, דהיכא שיש אל"ף בסוף דהיינו אלמלא, היינו "אילו לא", והיכא דכתיב ביו"ד היינו "אילו היה".

(ו) גמ', קתני מיהת חורש ושונה וכו'. ביאר הצאן קדשים, דבעי למיפשט מברייתא, דאף דבמתניתין לא קתני דבשניה חורש, מכל מקום כיון דתני לה בברייתא, על כרחך מתניתין נמי הכי פירושה, דבשנה ראשונה חורש ולא זורעה, ובשניה זורעה נמי עם החרישה. והא דקאמר ליה ולטעמך, היינו דמשמע מהברייתא דבשניה חורש ב' פעמים, דהא קתני "חורש ושונה", ובמתניתין לא משמע דבשניה שונה, ואהה משני דמתניתין דלא קתני דשונה איירא בגונא שכבר היתה עבודה בשנה ראשונה קודם שהיתה נרה, ולכך בשניה אינו חורש אלא פעם אחת, והברייתא איירא בשאינה עבודה בשנה ראשונה קודם שהיתה נרה, ומשום הכי חורש ושונה בשנה שניה, והא דאמרינן "מאי הוי עלה", משום דמתניתין ליכא למשמע דהיכא דלא היתה עבודה בשנה ראשונה קודם שנרה, דחורש ושונה בשנה שניה.

(ז) גמ', ולטעמך מתניתין לא קתני שונה וכו'. ביאר הטהרת הקודש, דנהי דמספקא ליה לעיל בפירוש מתניתין דאפשר דחורש גם בשנה שניה, אבל ודאי לא בעינן שיהיה חורש שני פעמים בשנה השניה, דחרישה אחת יש לומר דסמכינן על סתמא דמילתא דמן הסתם חורשים שנית סמוך לזריעה, אבל אי בעינן בשנה שניה לחורש ב' פעמים, הוה למתני לה במתניתין, וכיון דלא תני לה שמע מינה דסבר דאין צריך לחורש ב' פעמים בשנה שניה.

דף פה ע"ב

(ח) גמ', הא לא קשיא כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה. הקשה השפת אמת, דהלשון צריך עיון, דהא לכך כיוון המקשן דאמר "ולטעמך", והוה ליה לסיים אלא לאו הא בעבודה וכו'. לכך כתב, דצריך לומר דיש כאן טעות סופר. והלחם משנה (פ"ז מאיסורי מזבח ה"ד) ביאר, דהא דקאמר ליה ולטעמך, משום דבעי להוכיח דהברייתא ודאי פליגא אמתניתין, וליכא לאוכחי מינה.

(ט) גמ', מאי הוי עלה. ביאר השיטה מקובצת (אות א), דכיון דמוקמינן למתניתין בעבודה וברייתא בשאינה עבודה, ולהכי נקט בברייתא שונה, אם כן, אכתי ליכא למיפשט למתניתין, דכיון דאיירי בעבודה, דלמא בשניה לא בעי חרישה כלל, כי היכי דלא בעי שונה. ובצאן קדשים ביאר באופן אחר. (ועיין לעיל באות ו).

(י) גמ', ניר חציה זורע חציה ניר חציה זורע חציה. כתב רש"י בד"ה ניר חציה, כגון שנרה כולה בשנה ראשונה וזרע חציה וכו'. כתב השפת אמת, דנראה דבכך הכינו את הקרקע תמיד למנחות, אבל זריעה דחציה בשנה

שבהרים אין מביאין כלל. ואין לומר דהני עדיפי מתמרים שבהרים, דאם כן מאי פריך לעיל לעולא מהא דקתני שבגג ושבחורבה, וכן מאי קא מקשה לר' יוחנן. ותיירץ, דהכי קאמר, בשלמא לריש לקיש דליכא קרא למעוטי פירות שאין משובחים, אלא דלכתחילה אין מביאין משום דלאו מן המובחר הם וככחוש בקדשים, אתי שפיר, דיש לומר דדוקא מתמרים שבהרים אין מביאין לכתחילה משום דגריעי טובא, ומגג ועציץ מביא כיון דלא גריעי כל כך. אלא לר' יוחנן כיון דיליף מקרא דכחוש אין מביאין כלל, קשה איך מביאין הא לא קדשי כלל.

(כא) גמ', הא בגג דמעררה הא בגג דבית וכו'. הקשה הנתניבות הקדש, ממה נפשך אי חשיב גג דבית כקרקע אמאי אינו קורא, ואי לאו קרקע הוא, אם כן אמאי מביא, ולא מסתבר למימר דהוי מדרבנן, דהא לא אשכחן חיוב ביכורים מדרבנן, דהווי קולה מדין חולין בעזרה.

(כב) תוס' ד"ה כאן בספינה וכו', בתוה"ד, פירש שם בקונטרס דספינה דלעיל של חרס היא ואינה צריכה לינקב והקשה ר"ת וכו' משמע דחרס בעי נקיבה. כתב השפת אמת, דלכאורה יש ליישב, דרש"י סבירא ליה דדוקא ספינה העומדת במים אינה צריכה נקיבה בשל חרס, כיון דהמים מחלחל בחרס, אבל בעציץ מודה דאפילו חרס בעי נקיבה, ולהכי מחלקין בין חרס לעץ דוקא בספינה. עוד כתב, דיש לומר דסבירא ליה לרש"י דחרס לא בעי נקיבה, היינו רק לענין דחשיב "מארצך" כיון דהווי מעפר, אבל ודאי דאינו חשיב מחובר לקרקע אי לא ינקב, ועיין מה שכתב עוד, וסיים שמרש"י בגיטין לא משמע כן.

דף פה ע"א

(א) תוס' ד"ה תנאי היא, תימיה וכו' דהא בכלה שמעתין משמע דמגג וחורבה נמי פריך וכו'. כתב בהגהות הרא"מ הורוויץ דיש ליישב, דהא דקתני בברייתא דקורא איירי בגג מערה וחורבה עבודה דמובחרין הן, ומהא דאקשינן לר' יוחנן, איירי בגג בית וחורבה שאינה עבודה, דמכל מקום מביא מהן ואף שאינו קורא, והא איהו קאמר דאינו קדוש כלל. (ועיין לעיל דף פד: אות יד מה שכתב בתשובת הרא"ש).

(ב) גמ', תבן אתה מכניס לעפריים וכו' למתא ירקא וכו'. כתב המהרש"א (חידושי אגדות), דיש לבאר המשל, על פי מה שכתוב "הנביא אשר אתו חלום וגו' ידבר אמת מה לתבן את הבר". והיינו דאמר לו תבן אתה מכניס כמו שאנו עסוקים כאן בכישוף ודבר שקר כתבן זוה, כך אתה מתעסק בכך, והשיב להם במשל אחר, למתא ירקא שקול, דהירקות שמביאין לשוק למכור ודאי דאינן שווין דיש גרוע ויש חשוב, וירק שלכם הוי דבר שקר וכישוף ואינו שוה כלום, אבל ירק שלי הוי חשוב הוא שהוא דבר אמת. והעיון יעקב (עין יעקב) ביאר, דלמתא שיש להם ירקא הם מבינים היטב בירק איזהו רע ואיזהו טוב, ולכך מביאין כל ירק טוב לשם, לפי שמבינים עליו והוא חשוב בעיניהם, כך אתם שהכל אצלכם בכישוף, מבינים מה נעשה דרך נס ולא דרך כישוף.

(ג) מתני', ואם התליעה פסולה. ביאר הרמב"ם בפירוש המשניות (פ"ח מ"ב), דפסול מקרא ד"תמימים יהיו לכם ונסכיהם", דגם הנסכים צריכין להיות שלמים, דהיינו הסולת והשמן והיין בתכלית השלמות במיניהם.

(ד) תוס' ד"ה אין מביאין, בתוה"ד, אף על גב דזורעה קודם לפסח וכו' היינו משום עומר. הקשה הרש"ש, הא מסיים במתניתין "והיא עושה סולת

ברדב"ז (פ"ו מאיסורי מזבח ה"ג) שביאר באריכות אמאי בעינן לספוקי בכל הנך, דהיינו סולת עצים ויין ושמן דלקמן.

יח בא"ד, ונראה דבעיא דעצים אליבא דרבי דסבירא ליה דעצים קרבן גמור הוא. הקשה **המשנה למלך** (פ"ו מאיסורי מזבח ה"ג), דאם כן הרמב"ם סבירא ליה כרבנן דעצים לא מיקרו קרבן, מאי טעמא נקט לכל הנך ספיקות. וכתב, דמדברי התוס' לעיל (כ.) בד"ה מלמד משמע, דאף לרבנן עצים מיקרו קרבן.

יט גמ', כל עץ שנמצא בו תולעת פסול לגבי מזבח. כתב הרדב"ז (פ"ו מאיסורי מזבח ה"א), דהא דלא מפליגין בעצי המערכה בין רובו למיעוטו כמו בסולת, משום דבעצים ניכר ההתלעה, מה שאין כן בסולת.

כ מתני', אין מביאין מן הגרגרים שנשרו במים. התוס' יו"ט הביא פירוש רש"י ד"הגרגרים" היינו של זיתים שנפלו. ואהמשך המשנה "שנשרו במים" כתב, דנראה דמלתא באפי נפשא היא ולא קאי אגרגרים, וכן איתא בברייתא, שמן זית כבוש שלוק שרוי. והביא דהרמב"ם (פ"ו מאיסורי מזבח ה"ד) העתיק שמן של גרגרים שנשרו במים או של זיתים כבושים כו'. וכתב בשפת אמת דליתא דהא רש"י ד"ה אין מביאין כתב להדיא, שהגרגרים נפלו ונשרו במים, וביאר דנראה שרש"י כתב כן ליישב הא דתני "ולא מן הכבושים" דכבושים היינו נשרו, ולהכי מחלק דנשרו היינו שמעצמם נפלו ונשרו במים, וכבושין ניתנו למים ככוונה.

כא [רש"י (כת"י) ד"ה הזבלים], הן מאוסים. לכאורה צריך עיון, אמאי לא נקט רש"י נמי לטעם דהביא לעיל (פה.). גבי סולת בר"ה לא מבית הזבלים, דשמא לא נודבלה כל צרכה ונמצאו כל פירותיה כחושין. ואולי יש ליישב, דשמן אינו זקוק כל כך לזבל כתבואה[.

כב [בא"ד], שם. לכאורה צריך עיון, דכיון דמאוסין הן, דהיינו גרועין, אמאי אם הביא כשר, הא אמרינן לקמן (פו.), דשמן של ריח רע לא יביא ואם הביא פסול. ויש ליישב, דהזבל אינו גורם חיסרון בעצם, והא דקתני דלא יביא לאו משום דהוי רע, היינו משום דהווייתו במקום האשפה, ולא הוי מן המובחר, וכן משמע ברמב"ם בפירוש המשניות (פ"ח ה"ב) דפירש דמבית הזבלים, היינו סולת מהחיטה הצומחת באשפות[ועיין לקמן פו: אות יח.

כג גמ', מאי שנא תקועה. ביאר המהרש"א (חידושי אגרות), דמלשון המקרא משמע דלא ידע יואב מאשה זו בתקוע, דאם לא כן, הוה ליה למימר וישלח יואב לאשה החכמה לתקועה.

כד גמ', אמר רבי יוחנן מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן. כתב הנתיבות הקודש, דר' יוחנן לטעמיה דאמר בהוריות (יג.), דשמן זית משיב לימוד של שבעים שנה, דהיינו דהכא אמר דהשמן זית מחכים להיות חכם בסברא, והתם איירי לענין להשיב מה שלמד שבעים שנה ואף אם כבר נשתכח, ונמצא דסגולת שמן זית מהני הן לחריפות והן לבקיאיות התורה.

כה גמ', לקיים מה שנאמר יש מתעשר. ביאר המהרש"א (חידושי אגרות), דודאי מה שאמר להם לא לי קלטו אלא לזה וכו', לאו משום דעשיר גדול היה, דמשום עשירות לא שייך למימר קלטו לו, אלא הכי קאמר קלטו לזה על מדה זו שהיה מראה עצמו כעני לעבוד עבודת שכיר ויש לו הון רב, ולא קלטו לי שאתם רואים אותי כעשיר ואין לי כל, שהרי כל זה אינו שלי.

דף פו ע"א

א רש"י ד"ה לרבי שמעון, הוי שמן ואם הביא פסול. הצאן קדשים גרס ואם הביא כשר. כתב הרש"ש, דהגירסא הנכונה היא "ואם הביא פסול", וכן

ראשונה אינו למנחות, (ודייק כן מלשון הרמב"ם פ"ז מאיסורי מזבח עיין שם) וביאר דלהכי הוקשה לרש"י כיון דאין מה שזרע בשנה ראשונה כשר למנחות, מוטב שיהיה כל השדה ניר ובשניה יתכשר כל הקרקע. [וכן מוכח, מהא דבמתניתין קתני זריעה רק בשנה שניה ולא בשנה ראשונה, ובהא לא מספקא לן, אלא אניר דשנה שניה. (ג.ו.)].

יא גמ', סולת שהתלעה רובה פסולה. הקשה הרדב"ז (פ"ו מאיסורי מזבח ה"א), אמאי במיעוטו כשר, הא לא הוי מן המובחר. ותירץ, דאם התליע מיעוטו מסיר המתולע והשאר כשר, אבל התליע רובו הכל פסול ואפילו אותו שלא התליע, וכן גבי חיטין אם התליעו רובן אינו בורר המתולעות אלא הכל פסול לסולת. וכתב, דאף דיש לחלק בין חיטין לסולת, דסולת כיון שהתליע רובו נתפשט ההפסד בכלו, מה שאין כן בחיטין, מכל מקום לא הוי מן המובחר, דהא קיימא לן בכל דוכתא דרובו ככולו, ועיין באות הבאה.

יב גמ', בעי רב ירמיה ברוב חטה או ברוב סאה. כתב השפת אמת, דבסולת שהתלעה רוב השק, פסול הכל, דכח הרקיבה שולט בכל השק, אבל בחיטה מיבעיא ליה אי אמרינן נמי דרוב שק חטים שנתלע יהיה כולו פסול, או דכיון דכל חטה היא בפני עצמה אין נפסל אלא רק החטים שנתלעו רובן, דכל חטה ששלט תולעת ברובה, פסולה.

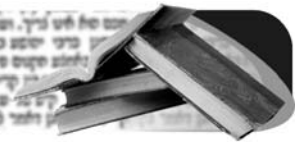
יג רש"י ד"ה ברוב חטה, שאינה פסולה עד שיתליע רוב כל חטה. וברמב"ם (פ"ו מאיסורי מזבח ה"א) כתב, דמספקא לן אי סגי דהתליע רוב חטה אחת. והעיר הכסף משנה (שם) בדגמ' משמע דהספק היה, אי הא דאמרינן דחיטים שהתליעו רובן פסולות, היינו שהתליע רוב כל חטה וחטה, אבל אם לא התליע רוב כל חטה וחטה, אף שהתליע רוב סאה או כולה, כשר. או דלמא דכיון שהתליעה רוב סאה, אף על פי שלא התליע מכל חטה אלא מיעוטה, פסול. והרדב"ז ביאר, דהא דדחקו לרמב"ם לפרש כן, משום דאי לאו הכי, לא נפקא לן מידי בספיקא דר' ירמיה, דהא בין אם שהתליעו רוב החיטין, דהיינו רוב כל חטה וחטה, ובין שנתלע רוב הסאה ואף דלא נתלעו רוב החיטין, מכל מקום הרי הסולת שנעשה ממנו הוי רובו מותלע, ופשיטא דפסול, אבל אי מספקא לן אף בחטה אחת, איכא נפקותא, דהא אף כשיעשה מהן סולת, לא יהיה מתולע ברובו.

יד בא"ד, שם. עיין באות הקודמת בדעת הרמב"ם, והקשה הזבח תודה, אמאי לא תתבטל אותה חטה בין החטים המרובים כמו שמתבטל מיעוט סאה סולת שהתליעה ברוב. וכתב, דיש ליישב, דהיינו משום דהוה מינכר קודם שנתערב.

טו בא"ד, שם. הקשה הקרן אורה, דלהאי גיסא דבעינן רוב חטה, דהיינו רוב של כל חטה, אמאי בעינן עד שיתליעו כל החטים ברובן, ולא סגי ברוב חטים, דמהיכי תיתי דאם נשארה חטה אחת שלימה יהיה כשר כל הסאה. וסיים, דאין הדברים ברורים עד שיבא מברר כל הספיקות.

טז גמ', הקדישן מהו שילקה עליהם משום בעל מום. הקשה המשנה למלך (פ"ו מאיסורי מזבח ה"ג), אמאי בעי דוקא בהקדישו ולא בעי נמי לענין הקטרה. ותירץ דהבעיא לאו דוקא במקדיש, אלא דנקטו תחילת האיסור. והקרן אורה תירץ, דהיינו משום דגבי מנחות בעינן קבלת כלי להקרבה, והנך פסולים כיון דלא קדשי בכלי, ליכא בהו חיוב הקטרה, והוי כמו שהקטיר מכלי חול, דלא שייך גביה לאו דבעל מום, אבל הקדש שהקטיר חייב אפילו הקדיש לדמיו.

יז תוס' ד"ה בעי רבא, שמא יש שום צריכותא הא דאזיל ומיבעיא וכו'. עיין

לדית לה זמן קצוב, אבל בזיתים כל הג' זמנים מיוחדים לזיתים, והוי כמו כל אילן העושה פירות ב' פעמים בשנה, דלא אמרינן דמשום הכי לא יחשב לקיטתו כאחד, וכעין זה כתב **הצאן קדשים**.

ט) מתני', אף כל המנחות היו בדין שיטענו שמן זית זך וכו' מנחות שהן לאכילה אינו דין וכו'. הקשה **השפת אמת**, למה לי קל וחומר, הא כיון דבמנחות נמי כתיב "כתית", אם כן, לולי המיעוט ד"כתית למאור" הוה אמינא דטעון כתיב, ותיריך, דהא דאמרינן דלהוי צריך כתיב מכח קל וחומר, היינו לעכב, דבמנורה כתיב ב' פעמים כתיב, והוה ילפינן דבמנחות נמי מעכב. ונלכאורה צריך עיון, דהקל וחומר לא הווי בדין "כתית" אלא בדין "זך", דלא כתיב כלל גבי מנחות].

י) מתני', מה מנורה וכו' מנחות שהן לאכילה וכו'. הקשה **היד מלאכי** (אות שגב), הא הוי קל וחומר דתחילתו להחמיר וסופו להקל, דאם לא מצא שמן זית זך יהא יושב ובטל, והתורה אמרה להקריב קרבן מנחה בכל שמן שיכול, ואמרינן **בפסחים** (כו:), דכל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל, אינו דין. ותיריך, דיש לחלק, דגבי מנחות אף אי נימא דבעי שמן זית זך, לא שייך למימר אם לא מצא שמן זית זך יהא יושב ובטל, שהרי מאותם הזיתים עצמם שיש לו להוציא מהם את השמן הכשר למנחות, ליטרח בהו טפי ויגרגרו בראש הזית כדין המנורה, ויהיה לו שמן זית זך גם למנחות, ואין מציאות שיתבטל לגמרי מצות המנחות. **והעולת שלמה** כתב, דיש ליישב על פי מה שכתבו **התוס' בשבת** (קלו:). **בד"ה דתניא**, דיש לחלק, דדוקא בחמץ אם לא ימצא עצים בתוך הפסח, וכן בסוכה אם לא ימצא ד' מינים כל שבעת ימי החג תעבור המצוה ולא יוכל לקיימה לאחר זמן, אבל בקדשים יכול למצוא נמי לאחר זמן, והכי נמי במנחות. עוד כתבו, דלענין קרבן נדבה לא שייך יושב ובטל, כיון שאינו מחויב שום קרבן.

יא) רש"י (כת"י) ד"ה מנחות שהן לאכילה, לאכילת מובה. ביאר **התפארת ישראל** (פ"ח אות לט), דאין לומר דקאי אאכילת כהנים, דאם כן מאי קל וחומר איכא, הא ודאי דלגבוה צריך מובחר טפי. עוד הוכיח, משום דיש מנחות שאין בהן כלל אכילת כהנים, כגון מנחת נסכים ומנחת כהנים.

דף פו ע"ב

יב) גמ', מאי שוין שוין למנחות. כתב **השפת אמת**, דלכתחילה מצד מצוה מן המובחר יש לקחת מהטוב ביותר לפי הנך מדרגות דחשיב במתניתין. וכתב, **דברמב"ם** (פ"ז מאיסורי מזבח ה"ט) משמע, דהא דאמרינן במתניתין ראשון שבראשון אין למעלה הימנו קאי נמי אמנחות. והקשה, דאם כן, אמאי שני שבראשון וראשון שבשני שוין, הא לענין מנורה ראשון שבשני עדיף טפי. ותיריך, דלענין מן המובחר יש יותר חשיבות בשני שבראשון, אלא דגבי מנורה יש קפידא מדין כתיב.

יג) תוס' ד"ה שוין למנחות, אבל למנורה וכו' דאי כדפרישית מרישא שמעינן וכו'. ביאר **הצאן קדשים**, דכיון דהתוס' פירשו דאתי לאשמעינן דלמנורה שני שבראשון פסול, קשיא, דהא שמעינן מרישא דאינו כשר למנורה אלא ראשון, אבל לפירוש **רש"י**, דאתי לאשמעינן דאפילו ראשון שבשני כשר למנחות, הא לא שמעינן מרישא, דדלמא לענין מנחות שני שבראשון עדיף טפי מראשון שבשני.

יד) גמ', יכול יהא כתיב זה פסול למנחות. **ברש"י** (כת"י) ד"ה יכול יהא פירש, הואיל וכתוב למאור. הקשה **בהגהות הרא"מ הורוויץ**, מהיכי תיתי,

הביאו התוס' בשמו, דהיינו שהבינו דרש"י גרס במתניתין "פסול", ועיקר הסתירה כמו שפירש **רש"י** (כת"י), דהיאך חשיב לה מתניתין בהדי שמנים **פסולים** דמכל מקום שמן קרי לה, והכא חזינן דאפילו שמן לא הוי, ומשינינן דהא דאמרינן במתניתין דחשיב שמן, היינו כר' שמעון דמטבל ביה, ומכל מקום חשיב שמן פסול, ולכך אם הביא פסול.

ב) גמ', הא ר"ש בר רבי וכו' ור"ש בר רבי מטבל ביה. הקשה **הנתיבות הקודש**, דמאי ראייה מהא דר' שמעון טבל דחשיב שמן, דלמא הוי ראוי לאכילה אף דלא הוי שמן. נולכאורה יש ליישב, דהא חזינן דשרף לא שייך לקרותו אוכל, וכמו שכתבו **התוס' בד"ה זריק ליה**, דשרף ראוי לסוך אותו שמשיר את השיער ומעדן את הברש, ואם כן, כיון דאכל מיניה ודאי לא חשיב שרף].

ג) רש"י (כת"י) ד"ה שלשה זתים, שלש פעמים בשנה מלקטין את הזתים מפני שאין מתבשלין בבת אחת. כתב **החזון איש** (שביעית סימן ז סק"ג), דאין כוונת רש"י דהוה ג' לקיטות בחילוק זמנים, אלא מפני שהן מתבשלות זה אחר זה והן חלוקין בטבען, הלוקט מסדר כל מין בפני עצמו, ולוקט ג' לקיטות, אבל הן כולן בבת אחת. ולפי זה לא קשיא הא דהקשו **התוס' בד"ה שלשה זתים**. ועיין **לקמן** אות ח.

ד) רש"י ד"ה מגרגרו בראש הזית, מניחו להתבשל דנעשה גרגרין בראש הזית באילן. ענין אחר מלקטן בראש הזית בגובה שבאילן במקום שהזיתים קודמין להתבשל תחילה. ביאר **הטהרת הקודש**, דלפירוש א' הא דתני "מגרגרו בראש הזית" לא אתי אלא למעוטי שלא היה שוטחן לאחר הלקיטה על הגג, כמו שהיה עושה בזית השני, נלפירוש א' **ברש"י ד"ה מגרגרו בראש הגג**], דהני זיתים לא היה צריך לשוטחן אחר הלקיטה כיון דכבר היו מוכנים בעודם באילן. ופירוש ב', אויל כפירוש ב' **ברש"י ד"ה מגרגרו בראש הגג**, דהוי רק לסימנא בעלמא על הזיתים שהם נמוכים באילן באופן שיכול העומד על הגג לתלוש אותם, והא דנקט בית הראשון דהיה מגרגרו בראש הזית, אתי למימר דלוקט דווקא אותם שבראש האילן ולא הנמוכים ממנו.

ה) רש"י ד"ה ונותנן בתוך הסל, כדי שיזוב הצלול וכו' והפסולת והשמרים שבשמן נשארים בסל. ורש"י בפירוש התורה (שמות כו, כא) פירש, דאחר שהוציא טפה ראשונה מכניסן לרחים וטוחנן. וכתב **השפת אמת**, דמשמע מדבריו דלא בעי לסנן אותם מהפסולת.

ו) רש"י ד"ה מגרגרו בראש הגג, אותם זיתים אין מתבשלין כל צורכן באילן אלא שוטחן בראש הגג בחמה כדי לרככן. וכן פירש **הרמב"ם** (פ"ז מאיסורי מזבח ה"ח), דהיינו זיתים דמסקן כולן בערבוביה והעלן לגג וחזר ובירר גרגר גרגר. וכתב **הלחם משנה** (שם), דלפי דבריו לא קשיא הא דהקשו **התוס' בד"ה שלשה זתים**, כיון דאין השינוי אלא במעשים, והלקיטה כולה בבת אחת. וכן כתב **הטהרת הקודש**.

ז) רש"י ד"ה השני שבזית, בסוה"ד, ולא היה כתיב אלא ראשון שבכל זית דמתניתין דכותש ר' יהודה היא. עיין בהגהה **מרש"ק והצ"ק**, וכן כתב **החק נתן**, והיינו משום דאפילו רבנן דמפרשי דכתיב היינו טחון, נמי סבירא להו דאין כשר למנורה אלא ראשון, דאף דטחון, מכל מקום הוי זך בלא שמרים, כיון דאין בו טעינת קורה, ומה שאין כן שני ושלישי כיון שיש בהם טעינת קורה, יוצאים השמרים עם השמן, על ידי דוחק הקורה.

ח) תוס' ד"ה שלשה זתים, וקשיא וכו' וכל דבר שאין לקיטתו כאחד לא מחייבא בפאה. כתב **השפת אמת**, דיש לחלק, דדוקא בתאנה לא מחייב כיון

שהאר"ך). ותירץ, דשמא דאף דלא ינקי מכל מקום מכחשי. עוד כתב, דישי ליישב, דאינן כלאים, משום דאיירי בשאר זרעים דאינם חטה ושעורה, ואף דמשמע דאף בשאר זרעים אסור, נראה דהיינו דוקא לזרוע לכתחילה, אבל אם זרעו שרי כדמוכח (בשבת קל"ט) לענין בני בשכר.

(כ) מתני', ולא מעושן ולא מבושל ואם הביא פסול. ביאר הר"ן בפסחים (כב: מדפי הרי"ף), דפסול מחמת שאינו משכר, ולא מחמת שיש גריעות בגופו, דאדרבה משתבחין על ידי העישון. וכן כתב הרא"ש בבבא בתרא (פ"ו סימן י).

(כא) מתני', אינו מביא מפיה ומשוליה. בבבא בתרא (צו). איתא, דבדיעבד אם הביא כשר.

דף פז ע"א

(א) מתני', משלישה ומאמצעה. ביאר התוס' יו"ט (פ"ח מ"ז), דמאמצעה קאי אשלישה, דהיינו מאמצע השליש האמצעי. והרש"ש ביאר, דאינו מביא אלא משליש האמצעי, והא דקאמר מאמצעה הוי פירוש על משלישה, דהיינו שיכון לשליש האמצעי. ולפי זה היה משים הברזא תחת שני השלישים העליונים, ויתחיל להמשך מתחתית שלישי האמצעי, וכשיכלה ויתחיל להמשך משליש העליון, הקיש בקנה, והיינו מפני הקמחין. ודלא כמו שפירש רש"י (כת"י) בד"ה זרק הגיר, כשהגיר של שמרים יוצא, דהיינו דהקיש מפני השמרים.

(ב) רש"י ד"ה שנאמר תמימים, ואם היו בו קמחים הוי כבעל מום. משמע מדבריו דקאי אר' יוסי בר' יהודה דאיירי בקמחים. אמנם הרש"ש כתב, דאינו מדברי ר' יוסי בר' יהודה, אלא היינו טעמא דמתניתין לכל הפסולים שנשנו בפירקין. וכן משמע מרש"י (כת"י) בד"ה תמימים יהיו, דכתב פרט לסולת שהתליעה ושעלה בו אבק, דהיינו דקאי אכל הפסולין.

(ג) גמ', כרוך ותני. פירש רש"י (כת"י) בד"ה כרוך ותני, הליסטיון ומתוק בהדדי. הקשה השפת אמת, אם כן, אמאי הפסיק במתניתין בבבא דיין ישן. לכך פירש, דכרוך ותני היינו דמעושן ומבושל הוי פירוש על מתוק, שנתמתק על ידי עישון ובישול, אבל מתוק מעצמו דהיינו הליסטיון כשר.

(ד) גמ', וין בן שתי שנים לא יביא ואם הביא כשר מאן שמעת ליה וכו' רבי. ברמב"ם (פ"ז מאיסורי מזבח ה"ז) פסק, דלכתחילה מביא עד שתי שנים או יותר מעט, ואם הביא וין ישן מכמה שנים הרי זה כשר. וביאר הכסף משנה (שם), דאף דפסק כחכמים דמכשירין בישן, מכל מקום, משמע ליה דעד כאן לא פליגי רבנן ורבי אלא בבן שתי שנים או מעט יותר, אבל במיושן יותר אף לרבנן לא יביא. וביאר המהר"י קורקוס (שם), דיין ישן משנים הרבה אינו כל כך טוב, ומכל מקום אין לפסול בדיעבד, דכל שלא נפסד טעמו אינו מעכב.

(ה) רש"י (כת"י) ד"ה אל תרא וין, בתוה"ד, וקים לן כשעברה שנתו עוברת אדמימות ואינו אדום כל כך כשנה ראשונה. משמע מדבריו דרביא יהיב טעמא אמאי לכתחילה מביא דוקא משנה ראשונה. וברבינו גרשום ביאר, דעד שתי שנים יש בו עיקר אדמימות. והיינו דיהיב טעמא אמאי בדיעבד כשר, עד שתי שנים. [והא דפסול לכתחילה, יש לומר, משום דאינו אדום ממש ככתחילה, אלא דעדיין יש בו מעיקר האדמימות. (ג.ו.)].

(ו) גמ', תנא חביות כדוית לודיות בינוניות. הקשה הרדב"ז (פ"ז מאיסורי מזבח ה"ו), הא במתניתין תנן, דלא היו כונסין אותם אלא בחביות קטנות, ותירץ, דכדוית לודיות בינוניות הוו קטנות דעלמא. אמנם הזבח תורה כתב,

דלמא אתי למימר דרק למאור בעינן כתית לעכב, אבל במנחות אי בעי כתית מצי נמי למיעבד. ותירץ, דכתית הוי גריעותא, דבלא כתישה יוצא בסחיטה נקי מאוד, והתורה אמרה "זך כתית" שיהיה זך בכתישתו, אם כן, הוה אמינא דהא דמיעט רחמנא מ"למאור" היינו דבמנחות בעינן זך בלא כתישה, דהוי חמיר מינה כיון דהוי לאכילת מזבח, ולהכי כתב רחמנא נמי במנחות "כתית", דאתי למימר דהא דמיעט "למאור", הוי קולא במנחות מפני החיסכון. וכן ביאר הזבח תורה.

(טו) גמ', שם. הקשה הרא"ם (תצוה כז, כ), היכי סלקא דעתך לפסול, נימא מא מנורה שפסל את השני הכשיר את הראשון, מנחות שהכשיר את השני אינו דין שיכשיר הראשון. ותירץ, דלגבי מנורה ראשון עדיף טפי משני, שנמשך אל הפתילה יותר, אבל גבי מנחות שני עדיף טפי מהראשון כיון שיש בו טעם מתיקות יותר מהראשון. והקשה הטהרת הקודש, אם כן, אמאי אמרינן לעיל (עמוד א) במתניתין, דנילף מקל וחומר מנחות ממנורה שיהיה טעון שמן זית זך, אדרבה, כיון דהוי לאכילה בעינן דוקא השמן השני. ותירץ, דהשני הוי מתוק יותר רק מחמת שטוענו בקורה ויוצא ממנו עיקר הטעם שבזית. ומכל מקום, ודאי דהשמן שיוצא ראשון כשטוענו בקורה הוי זך יותר מאותו שיוצא לאחר מכן. ואם כן, הא דאמרינן במתניתין דהוה אמינא דבעי זך מקל וחומר היינו דמקיים את שניהם, דיהיה נטען בקורה, ואף על פי כן בעינן שיהיה בו מעלה דזך, אבל הכא לא בעי למיפסל רק אותו שמן שהוא כתית ולא נטען בקורה, דודאי גרוע למנחות ממה שנטען בקורה.

(טז) גמ', אם כן מה תלמוד לומר למאור אלא מפני החיסכון. הקשה הזבח תורה, כיון דלא בעי במנחות כתית, וכשר אפילו על ידי טעינת קורה, אמאי כתיב "כתית" במנחה. ותירץ, דהיינו משום דלכתחילה מצוה מן המובחר דגם במנחות יהיה כתית.

(יז) תוס' ד"ה מחוץ לפרוכת, בסוה"ד, וקשיא דהוה ליה למימר כל העולם כולו לאורו של מקום היו הולכים. ובחידושי הרשב"א כתב ליישב, דכוונת הגמ' לאור כבוד השכינה עצמה, שבעמוד הענן ועמוד האש שהיה מראה כבוד השכינה האיר את המדבר, והאור שאינו צריך היינו לאור השמש והכוכבים. והא דבמקום אחד נקט לשון "לאור" ובשני "לאורה" נראה לו דשתי ברייתות הן.

(יח) [מתני', אין מביאין מבית הזבלים וכו' ואם הביא כשר. לכאורה צריך עיון, דרש"י לעיל (פה). בד"ה ולא מבית הזבלים, ביאר בלשון אחר, לפי שמקלקל ומבאיש טעם הפירות והיינו דמאוסין הן, והנה לקמן (פז). אמרינן גבי וין מתוק דאם הביא פסול, משום דחוליא דפירא מאיס, דהיינו דמאיס הוי חיסרון ב"תמימים", ואם כן גבי מבית הזבלים אמאי אם הביא כשר. ויש ליישב, דגבי וין מתוק היין עצמו מאיס ולכך הוי חיסרון ב"תמימים", ואם הביא פסול, אבל גבי מן הזבלים רק הפירות מאוסים, אבל לאחר שיעשה מהן וין אינם מאוסין, ולכך לא הוי חיסרון ב"תמימים" אלא דאינו מן המובחר כיון דהפירות מאוסין, ולכתחילה לא יביא. (ועיין עוד לעיל דף פה אות כב).

(יט) מתני', ולא ממה שנזרע ביניהן. כתב בחידושי הרשב"א, דמשמע דאיירינן מדין מובחר ולכך אין מביאין, והקשה, דתיפוק ליה דהוי כלאים בכרם והיין אסור. אלא דצריך לומר דאיירי שנזרע ביניהם בשיעור הרחקה שהצריכו חכמים דהיינו ט"ז אמה כדי עבודת הכרם. והקשה, דאי הרחיק כהאי גוונא, אמאי אין מביאין מהם הא אינן מכחישינן הגפנים. (ועיין בדבריו

קבעה, דקבעה לה מנחה והוי זקוק זה לזה ואין אתה יכול לשנות].

דף פז ע"ב

(יא) **גמ'**, **ורמינהו חביתי וכו'** אלא מביא עשרון שלם וחוצהו. הקשה השפת אמת, מאי קשיא ליה למקשה, הא בהדיא תני וחוצהו. וכתב דיש ליישב לפי דעת הרמב"ם (פי"ג ממעשה הקרבנות ה"ד), דהיה מחלק החלות לב' חצאים, י"ב חצאים בבוקר י"ב חצאים בערב, אם כן לסלקא דעתא דגמ' וחוצהו קאי אחלות, וחידש התרצן דגם הקמח היו מחלקין, כדפסק שם הרמב"ם שהיו ב' חלוקות.

(יב) **גמ'**, **אמר ליה וכו' מדאמר ר' מאיר עשרון מחוק חצי עשרון נמי מחוק וכו'**. הקשה הקרן אורה (לעיל עמוד א), דלפי מה שפירש רש"י לעיל בד"ה מחוק שבו, בתוה"ד ואם היה גדוש כשהיה מטלטלו לחצותו היה מתפור על גבי קרקע. היכי פשיט לה, הא דוקא עשרון דצריך לחלקו, הוצרך להיות מחוק כדי שלא יתפור, אבל חצי עשרון יהיה כמו עשרון דשאר מנחות שהיה גדוש. וכתב, דיש לומר, דכיון דכתיב "מחציתה", אם כן, דוקא אם יביא חצי עשרון מחוק הוא מחצית העשרון דחביתי כהן גדול. והקשה, דאכתי מאי קאמר מדר' מאיר נשמע לרבנן. ותירץ, דכיון דלרבנן לא היה אלא עשרון אחד גם לחביתי כהן גדול וגם לשאר מנחות, מסתברא דהוי מחוק כמו לר' מאיר כיון דצריך לחלקו. והטהרת הקודש ביאר, דראוי שלא לעשות הפרש בין מדות הצריכין לקרבן אחד שזה יהיה מחוק וזה יהיה גדוש, דמאחר שהעשרון דחביתי כהן גדול הוצרך להיות מחוק, שוב אין מעלה כלל במה שהחצי עשרון יהיה גדוש, דכל עיקר המעלה בגדוש כדי שיראה דנותן בעין יפה, לאחר שכבר הפרישו בעשרון מחוק וכבר נתקדש, שוב אין מעלה כשמודד אחר כך בחצי עשרון גדוש. והעולת שלמה כתב, דבחצי עשרון נמי אם יהיה גדוש אי אפשר שלא יתפור מעט מהגודש, אבל בכל המנחות שמביא מביתו חולין, לא איכפת לן, דמה שנתפור לא נתקדש כיון דלא נקלט בגודש, ואף אם יקדיש המנחה בקדושת פה קודם שימדוד בעשרון, מצי לפדות מה שנתפור, כיון דהמנחות יש להם פדיון עד שלא קדשו בכלי.

(יג) **גמ'**, **חביתי כהן גדול במה מחלקן לחלות**. כתבו הקרן אורה והשפת אמת, דמהא דנסתפק דוקא בחביתי כהן גדול, ולא בשאר מנחות דבאות עשר חלות, יש להוכיח כדעת הרמב"ם (פי"ג ממעשה הקרבנות ה"ד), דחביתי כהן גדול היו מחלקין אותן אחר אפיה ל"ב חצאין בבקר וי"ב חצאין בין הערבים, דבהא שייך שפיר לאו אורח ארעא לחלקן בכלי ולשקול אם הם שווין, משום דהוי דרך קללה, וכדמוכח מהא דכתיב "והשיבו לחמכם במשקל", דהתם איירי אחר אפיה דכבר נעשה לחם, אבל בשאר מנחות דמחלקן החלות קודם אפיותן לא שייך קללה. עוד כתב, דבשאר מנחות כשמחלקן לחלות, אין צריך להקפיד שיהיו שווין ממש, ולכן לא שייך כל כך קללה, אבל בחביתי כהן גדול שצריך לכיון המשקל שיהיו שווין ממש, דהא כתיב "מחציתה בבקר ומחציתה בערב", צריך לחלק ביד כדי שהחלוקה לא תהא דרך קללה. וכתב, אמנם לדעת הראב"ד (שם) קשיא, דהא סבירא ליה דמכל חצי עשרון היה עושה שש חלות, אם כן, שפיר היה חלוק.

(יד) **רש"י** (כת"י) **ד"ה או בכלי, בתוה"ד**, כדתיניא כל המנחות שרבה במדת חלתן או שמיעט כשרות חוץ וכו' וחביתי כהן גדול. דהיינו דהא דאמרינן בחביתי כהן גדול דאם מיעט אינן כשרות, איירי לענין שיהיו החלות שוות. אמנם ברש"י (כת"י) **לעיל** (עו.) **בד"ה שריבה** כתב, דאיירי לענין שלא ירבה

דמדברי הרמב"ם (שם) משמע, דדוקא בקטנות שרי. והא דמיייתי הברייתא היינו לאורויי דכדות לודיות חשיבי גדולות ופסולות, והיינו דאיתא במתניתין דאין כונסין בחצבין גדולים.

(ז) **גמ'**, **כשם שהדיבור יפה לבשמים וכו'**. ביאר הצאן קדשים, משום דריח הוא דבר שהנשמה נהנית בו, כמו ריח הקטורת שמחזיק כח הנשמה ומשבר כח הגוף, ומשום הכי הדיבור יפה לבשמים, שמחזק הנשמה בכך שמדבר דברי קדושה ותורה, אבל לייין הדיבור רע, משום שמביא שכרות ומחזק הגוף ולא הנשמה, ובודאי שדיבור של נבלות הפה רע, "ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה".

(ח) **גמ'**, **ר' יוסי בר יהודה וכו' בעי ר' יוחנן**. כתב הקרן אורה, דמהא דקבע הש"ס להך בעיא דר' יוחנן אהך מילתא דר' יוסי בר' יהודה, משמע דדוקא בהא מיבעי ליה דהוי כעין פסול מום בבהמה, אבל בשאר פסולי דמתניתין כגון יין מעושן ומבושל דפסול מחמת שנשתנה, לית ביה משום מקדיש בעל מום, דלא דמי לפסול מום. והוסיף דלעיל (פו): גבי שמן הוי נמי כעין מום, דמחמת גריעותא דהזיתים צריך לכבשן, אבל הכא ביין מבושל הוי שינוי למעליותא, וכמו שכתב הרא"ש בבבא בתרא (פ"ו סימן ז). והא דפסול לנסכים היינו משום שיש בו שינוי. אמנם ברמב"ם (פ"ו מאיסורי מזבח ה"ג) משמע דהספק בכל היינות הפסולין. ועיין באות הבאה.

(ט) **גמ' שם**. עיין באות הקודמת דעת הרמב"ם, וכתב הקרן אורה דנראה מדבריו (פכ"ט משבת ה"ד), דמבושל אישתני לגריעותא ואוסרו לקידוש, ואפילו ברכת בורא פרי הגפן יש אומרים שאינו מברך עליו. (עיין במגיד משנה שם ובבית יוסף או"ח סי' רע"ב), ושפיר הוה כולוהו פסולי דמתניתין מחמת גריעותא. אך הקשה, דאכתי איכא יין הפסול מחמת דבר אחר, כגון גפן שהדלה על גבי תאינה דפסול מפני שנשתנה, דמפסל מקרא ד"זבח ונסכים", מה זבח שלא נשתנה כדאיתא בבכורות (יז), או אם נפסל על ידי תערובות שאור או דבש דפסול משום לאו ד"כל שאור וכו'", ולא דמו לבעל מום, ואם כן היכי כייל הרמב"ם כל פסולי יינות מזבח בכלל מקדיש בעל מום, הא אינם פסולין מקרא ד"תמימים יהיה לכם ונסכיהם". אלא משום כל שאור כו',

פרק שתי מדות

(י) **מתני'**, **לא היה מודד לא בשלשה לפר וכו' אלא מודדן עשרונות**. השפת אמת נסתפק, האם הבלילה נמי היתה כל עשרון בפני עצמו, או כל הג' עשרונות יחד. וכתב, דמסתבר שכוללן יחד. ואמנם המקדש דוד (סימן ג אות ג) הוכיח דפחות מג' עשרונים לפר חשיב פחות מכשיעור, והקשה, דלמאן דאמר מדת יבש נתקדשה, איך שייך שיקדש, הא אין כלי שרת מקדשין פחות מכשיעור. ותירץ, דהא דאמרינן דאין כלי שרת מקדשין פחות מכשיעור, היינו משום דאינו ראוי לכלי, וכמו שכתב רש"י בזבחים (פח.). **בד"ה ואין מקדשין**, דאם מנחת נסכים היא שניתנה בכלי יהא שם ג' עשרונים לפר וכו' ואם חסר השיעור אין הכלי מקדשן. אמנם היינו דוקא לענין קידוש המנחה, אבל לענין מדידת העשרון מקדש, למאן דאמר מדת יבש נתקדשה, אף דהשיעור הוי ג' לפר. [והיינו משום דעד שלא נתן השמן והסולת יחד לא הוקבע בה דין מנחה, אבל אחר שנתנם ביחד והווקקו זה לזה, כבר נקבע בה דין מנחה, וכמו שכתב רש"י לעיל (ט) **בד"ה קמיצה**

ונלכאורה יש לבאר דבריהם, דכיון דבעינן "מדידה" בעינן למדוד בכלי העשוי למדידת אותה מידה, ועל כן אף כשמודד חצי הין ושלישית ורביעית ההיין בכלי של היין חשיב מדידה, אבל כשמודד לוג בכלי מידה של היין כי יש בו שנתות, אף שיודע המידה אין המדידה בכלי שמדרתו לוג, ולא מעשה המדידה בלבד מקדש אלא המדידה על ידי כלי המידה, ועיין בחידושי הגרי"ז לקמן פח. שכתב כן להדיא].

כב) מתני', אלא מדה יתירה של לוג ומחצה וכו' שבה היה מורד למנחת כהן גדול. הרש"ש הביא שהמשנה למלך (פ"ג ממעשה הקרבנות ה"ג) העיר מהא דאיתא לקמן (פח:), דרביעית לא נמשחה אלא בשבילה, ואם כן למה לי לוג ומחצה. ועוד, מהא דאמרינן לקמן (פח:), דאמרו לו חצי לוג היתה שם, ואמאי לא אמרו לו רביעית היתה שם. וכתב השפת אמת לקמן (פח:), דיש ליישב בדוחק, דצריך להיות כל השמן הראוי לכל המחצה חביתין דבוקר נמדד יחד. ובחידושי הגרי"ז (לקמן פח:). ביאר, דמוכח מהכא, דמשום דאיכא דין "מחציתה", כמו לגבי סולת בעינן ליתן תחילה בעשרון ואחר כך בחצי עשרון, הכי נמי בשמן, דקודם מקדש הג' לוגין כל לוג בפני עצמו, ואחר כך מקדש לוג ומחצה למחציתה.

דף פח ע"א

א) גמ', אמרו לו חצי לוג היתה שם ואפשר לשער וכו'. ביאר בחידושי הגרי"ז, דסברת רבנן דאמרו דלא בעינן מדה מיוחדת של לוג ומחצה, משום דסברי דאין כאן דין מדידה, אלא דבעינן מחציתה. אבל ר' שמעון סבירא ליה, דיש כאן דין מדידה, ומשום הכי בעי מדה המיוחדת לכך. וכתב, דלהכי בהנך דבעי לוג וחצי לוג לא סגי דימדוד ברביעית, דהתם הוי דין מדידה, ולכך לא סגי על ידי צירוף.

ב) גמ', אלא זה הכלל היה במקדש וכו'. ביאר השפת אמת, דחכמים ודאי מודים להך כללא דכלי שמשמש למדה זו אינו משמש מדה אחרת, ומכל מקום לחביתין לא נמדד כלל בלוג ומחצה, אלא ברביעית שהיא המדה המיוחדת לכל חלה. והוסיף דלפי זה מיושבים דברי רש"י ד"ה אלא דרבי אלעזר בר' צדוק לית ליה זה הכלל, ולכאורה תמוה מאי רצה לומר הא חכמים נמי לית להו האי כללא, אמנם לפי מה שביאר נתיישב דחכמים נמי סהרי האי כללא, ורק רבי אלעזר בר' צדוק על פליג בזה. ובחידושי הגרי"ז הקשה אדברי רש"י דאף ר' אלעזר בר' צדוק נמי מצי סבר לה להאי כללא, דהיינו דאין מודדין במדה זו למדות אחרות כי אם בשנתות המיוחדת לה.

ג) תוס' ד"ה אף לדבריכם וכו'. ורבנן סברי דלא דמי וכו'. ובהגהות הרא"מ הורוויץ הוסיף לחלק, דללוג ומחצה דחביתין לא בעינן מדה מיוחדת כיון דאינה סוף מידתה, דהא צריך לחלקה ברביעית כדי לתת לכל חלה, וכי היכי דאמרינן במגורה דשיעור כל הנרות הוי ג' לוגין ומחצה, מכל מקום לא היה מורד אלא בחצי לוג, דהוא השיעור לכל נר ונר. וכתב, דיש לומר דר' שמעון לטעמיה דמיתר ליה לעיל (נא:), קרא ד"סולת מנחה תמיד", לאקושי לתמיד, דבעינן כל המנחה בבת אחת.

ד) גמ', בירוצי מדות איכא ביניהו. כתב החזון איש (סימן כו סק"א), דר' יהודה דאית ליה דבירוצי מדות הלח נתקדשו, סבר כמתניתין דלקמן (צ:), דמדת לח נמשחה בין מבפנים ובין מבחוץ, ור' מאיר סבר כר' יונתן דלעיל (נז:), דמדת הלח לא נמשחה מבחוץ. ואף דר' יונתן סבר דמדת יבש לא נתקדשה כלל, מכל מקום, ר' מאיר סבירא דמדת יבש נתקדשה, וכדאיתא

בחלות וימעט בחלות. ובמשנה למלך (פ"ג ממעשה הקרבנות ה"ז) כתב, שצריכין להיות שווין, משום דבעינן רביעית שמן לכל אחד ואחד, ואם לא יהיו החלות שווין, תהיה זו בלולה יותר חו חריבה.

טו) תוס' ד"ה במה מחלקה, ואי אפשר לומר כן דהא אמרינן לקמן וכו'. כתב המקדש דוד (סימן ח סק"א), דרש"י אזיל לשיטתיה כמו שכתב לעיל (עד:): בד"ה קודם לעשייתה, דלשה בפושרין ונותן עליה שמן לבלול, דהבלילה היתה לאחר לישיה והיינו כשהיא עיסה, ומתן שמן בכלי קודם לעשייתה ליכא בחביתין. וכן כתב רש"י לעיל (נ:): בד"ה בפנים, דלישה ועריכה קודם מתן שמן היא. ואם כן, שפיר יכול ללוש כולן יחד ואחר כך מחלק העיסה לחלות ועושה כל חלה וחלה מרביעית שמן.

טז) גמ', או דלמא דחזי ליה מקדש דלא חזי לא מקדש. פירש רש"י ד"ה שלחן מהו שיקדש, כגון שאם הניח קומץ של מנחה או (של) לבונה בלא בויכין וכו' והיינו בגודש שלו שלא הניחו בבויכין אלא למעלה בין לחם ללחם וכו'. כתב הנתיות הקדש להוכיח דהשולחן ודאי הוי כלי שרת, ומכל מקום הווי בעינן למימר דמקדש למאי דחזי ליה, וכדאשכחן דאין כלי הלח מקדש את היבש ולא מידת היבש מקדש את הלח, ומכל מקום הכא מספקא להו, דכיון שאין לשולחן תוך, דעל מנת לקדש בעינן תוך, (ומשום הכי בעינן בויכין לקידוש הלבונה) אם כן כשהניח בין לחם ללחם, מדמקדש לחם מקדש נמי הלבונה וקמצים, דהיינו "תוך דשולחן". ולפי זה נתיישבה קושיית תוס' החמורה בד"ה מהו על רש"י.

יז) גמ', אינו מקדש ליקרב. ביאר המקדש דוד (סימן ג אות ג), דשולחן אינו מקדש אלא על ידי סידור, ובקמצים לא שייך סידור, והווי כמו כלי המקדש על ידי מלאכה, דדבר שאינו מיוחד לאותו כלי אינו מקדש ליקרב.

יח) רש"י ד"ה אמר ליה, שעדיין יש לו לקדשו בכלי אחר. כתב המקדש דוד (סימן ז אות ב), דאף דאין השולחן מקדש ליקרב, מכל מקום, אם יתן אחר כך לכלי אחר יתקדש ליקרב, ולא חשיב כנשפך מן הצואר על הרצפה, כיון דעל כל פנים היה בכלי שרת.

יט) תוס' ד"ה מהו שיקדש, בתוה"ד, ונראה לפרש דאיירי בקומץ של מנחה. הקשה החזון איש (סימן כו סק"א), הא אמרינן לעיל (ז:), דאין מקדשין קומץ בכלי שעל גבי קרקע. ותיירך, דאיירינן בגונא שהגביהו את השולחן. [ועיין במנחת אברהם (לעיל ז:). שחקר בשם הגרי"ז, אי טעמא דאין מקדשין קומץ בכלי שעל גבי קרקע, משום דהווי עבודת קבלה, או שהוא דין בקידוש קומץ. ואי נימא שהוא דין בקידוש קומץ ולא מדין קבלה אולי יש ליישב, דדוקא אי מקדש בכלי בעינן לכהן שיקבל דבלאו הכי חסר בעבודת הקידוש, אבל שולחן שמקדש בעצם שימת הלחם עליו הכי נמי יקדש הקומץ, ולא בעינן שיעשה פעולת קידוש על ידי החזקת הכלי, אמנם כתב שהגרי"ז פשט שהוא דין קבלה].

כ) בא"ד, אבל למאי דפרישית הא מקמי הכי כבר נתקדשה כולה מנחה בכלי שרת ומיפסלא בטבול יום ובלינה. וכו'. וכתב השפת אמת, שלא הבין מאי קשיא להו, הא יש לומר דלצדדים קאמר, דהא דקאמר אינו מקדש ליקרב וודאי איירי אחר קמיצה מכלי שרת שנתקדשה בו, והא דקאמר דמקדש ליפסל, היינו בגונא דנתן על השולחן המנחה קודם שנתקדשה בכלי.

כא) רש"י (כת"י) שנתות היו, לא היה שם אלא היין וכו'. ובתוס' לקמן (פח:): ד"ה שבע מדידות, הקשו על דברי רש"י והסיקו דרק לפר איל וכבש היתה מדה אחת. (ועיין לקמן פח: אות יב בביאור התפארת ישראל בדברי התוס').

וחצי לוג ורביעית הלוג לא פליג, וסבר נמי שלא היו להן שנתות אלא מדה מיוחדת, משום שהלוג כלי קטן, ואי אפשר להציץ בו יפה אחר השנתות שבו. עוד פירש, משום דחצי לוג ורביעית הלוג אינן מפורשין בתורה, ולהכי ראוי לעשות למידתן מדה מיוחדת, כדי לחזק הקבלה.

(יא) **מתני**, **שלשה ומחצה למנורה**. כתב **השיטה מקובצת** (אות ד), דלא הוי בכלל שבע מידות, אלא אגב גררא נקט. וכן כתב **הובח תורה**, דלא הוי מודדין למנורה בשלשה ומחצה, דהא לא היה יותר מ' מדות במקדש, אלא היו מודדין ברביעית ההין דהיינו ג' לוגין, ומוסיפין עוד חצי לוג כדי שיהיה לשבעה הנרות חצי לוג לכל נר, וקודם שהיו שופכין לכוך היו מחלקין השמן במידת חצי לוג.

(יב) **תוס'** ד"ה **רביעית**, **בסוה"ד**, אף על גב דלכולי עלמא הוי ברביעית פליגי הכי וכו'. ביאר **החק נתן**, דלכולי עלמא במצורע לא הוי אלא רביעית מים, והא דלא חשיב תנא קמא גבי אותן דברים דבעינן שייראו, משום דסבר, דאין צריך להרבות בדם, דלא בעינן אלא חזותא בעלמא, אבל ר' ישמעאל סבר דבעי להרבות בדם, משום דבעינן אדמומית דם גמור.

דף פח ע"ב

(ג) **גמ'**, **שבה היה מורד לחביתי כהן גדול רביעית שמן לכל חלה**. לכאורה צריך עיון, דהא משמע שהכלי נמשח כדי לקדש השמן, והא איתא במתניתין **לעיל** (פז): דלרבי שמעון היה מודד בלוג ומחצה למנחת כהן גדול, ואם כן, אמאי בעינן לקדש נמי הרביעית. ויש ליישב כמו דכתבו **התוס'** **בד"ה אי לטוטה**, דאחר שנתקדשו בכלי שרת אין מניחים אותם בכלי חול, משום "דמגניא מילתא". ולכאורה היינו הורדה בקודש והרי "מעלין בקודש ואין מורדין" וכדאיתא **לקמן** (צט). ואף דלכאורה במה ששמו השמן בכלי שאינו מקודש לא ירדה ממנו הקדושה, מכל מקום היינו כמו לחם הפנים דאיתא התם דבעינן להניחו לאחר שהסירוהו מהשולחן על שולחן של זהב מדין אין מורדין. ועיין לקמן אות כ'.

(יד) **גמ'**, **שם**. **הקשה השפת אמת** (לעיל עמוד א), כיון דחזינן הכא שעיקר השימוש באותו כלי היה למנחת חביתין אמאי לא קתני לה במתניתין. ותירץ, דאם לא היה בו שימוש אלא לחביתין, לא היה נעשין משל ציבור אלא משל כהן גדול, אבל כיון דנצרך נמי להנהו שימושים היה משל צבור.

(טו) **גמ'**, **ואי נזיר בשחיטת איל הוא דקדיש**. **הקשה התיבנות הקודש**, הא יש לומר דשחיטת איל מקדשה לקדושת קרבן ממש, אבל קדושת כלי אינו אלא להכשירה לקרבן. לכך כתב, דמשמע מהכא דקדושת כלי וקדושת הקרבה חד הוא.

(טז) **רש"י** ד"ה **והלא בחוץ**, ואי בשביל רביעית וכו' ועל ידי השמן שהיה נבלל בלחם יהא הלחם מתקדש וכו'. כתב **התיבנות הקודש**, דחזינן מהכא דהוה קדוש על ידי נגיעה והווי כקידוש כלי ממש, והא דבעינן בעלמא בכלי שרת תוך, כיון דבלא תוך הכלי, ליכא כלי הנוגע, אבל הכא אם השמן היה קדוש ונבלע בתוך הלחם והיה נוגע ממש זהו הקידוש שלו.

(יז) **גמ'**, **חצי לוג למה נמשח וכו'**. **הקשה הקרן אורה**, דאמאי לא קאמר דחצי לוג נמשח כדי לחלק השמן לחביתין, לוג ומחצה בבקר ולוג ומחצה בערב, וכדאמרי רבנן **לעיל** (עמוד א). [ולכאורה יש ליישב, על פי מה שכתב **בחירושי הגרי"ז**, (הובא לעיל באות א), דלרבנן לא היתה מדה מיוחדת של לוג ומחצה לחביתין כהן גדול, משום דסבירא להו דבחלוקת שמן דחביתין

לעיל (פז), דר' מאיר אומר עשרון עשרון, דמשמע עשרון מקודש קאמר, וכדאמרינן **לעיל** (ח). דעשרון למה נמשח, וכן משמע בסמוך מהא דאמרינן רביעית למה נמשח, דמשמע דכל הני מדות דמתניתין מקודשות.

(ה) **גמ'**, **קסבר בירוצי המדות נתקדשו**. **הקשה המקדש דוד** (סימן ג סק"ב), הא אין כלי שרת מקדשין יותר מכשיעור. ותירץ, דלא אמרינן הכי אלא היכא שאין המותר ראוי לכלום, אבל הכא כיון דאם יש שם זבח אחר, יקרבו עמו, וכדאיתא **לקמן** (צ). אף דאינו ראוי להאי זבח, מכל מקום, יכול לחול על הבירוצים קדושת הגוף. **והחזון איש** (סימן כו סק"א) ביאר, דלמאן דאמר בירוצין נתקדשו, משום דהיא מדתו, ובין הגודש ובין מה שטופח מחוץ לכלי, מנסכו על גבי המזבח, דנתקדש למצותו, וכן בשמן של מנחות נותן את הבירוצין לתוך הסולת והוי בכלל הלוג, דאם אינן ראויין למצותן, אמאי קדשי, אלא על כרחך דהן קדשין למצותן.

(ו) **גמ'**, **קסבר בירוצי מדות לא נתקדשו**. והיינו ר' מאיר דקחשיב מלמעלה למטה. **הקשה החזון איש** (סימן כו סק"ח), הא ר' מאיר קאמר **לעיל** (פז), דהעשרון גדוש הוא, דהיינו דנתקדש. ותירץ, דדוקא בעשרון גדוש נתקדש דכן הוא מדתו. וכמו שכתבו **התוס'** **לעיל** (ח): **בד"ה ולרבי חנינא**, (הנמשך מעמוד א') דגדוש היינו מדתו של כלי מקדש.

(ז) **תוס'** ד"ה **בירוצי מדות**, למאן דאמר וכו' אבל למאן דאמר בירוצי מדות נתקדשו קשיא הא אין להם פדיון. כתב **השפת אמת**, דיש ליישב, דהא אמרינן **לקמן** (צ). דאין כלי שרת מקדשין שלא מדעת, הוי גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול, ואם כן, יש לומר דרבנן לא גזרו רק שיצטרך פדיון וסגי בהכי. והגם דבגמ' (שם) אמרינן הכי למאן דאמר הטעם דלח נעקר, אמנם **ברמב"ם** (פ"ב ממעשה הקרבנות ה"ט) משמע דגם לדידן בעי האי טעמא, והביא דהמשנה למלך כבר האריך בכך, ועיין נמי **בקרן אורה**.

(ח) **גמ'**, **אבל יותר מלאים קרינן ביה**. כתב **החזון איש** (מנחות סימן כו סק"ד), **דבתוס'** ד"ה **ומאן משמע**, דלכולי עלמא אי אפשר להוסיף על המדה, אלא רק כשיעור בירוצין. ועל כרחך צריך לומר כן, דהא להדיא תנינן **לעיל** (יא). דריבה שמנה פסול, ובשמן דחולין אפילו כל שהו.

(ט) **גמ'**, **אביי אמר במלאים קמיפלגי**. כתב **הקרן אורה**, דלא נתבאר במאי פליגי, הא למאן דאמר דמותר בכלל מלאים היא, אי אפשר לומר דמותר להותיר על מדה האמור בתורה, הא **לעיל** (נב): אמרינן, נמצא המדה חסירה או **יתירה**, ומשמע דלכולי עלמא מודו אסור להוסיף על המדה. אמנם מדברי **התוס'** (ד"ה ומאן) נראה, דבבירוצין פליגי, למאן דאמר שלא יותר היינו לכתחילה, אף דבדיעבד נתקדשו הבירוצין, ולמאן דאמר ממטה למעלה יכול להותיר הבירוצין. אמנם דבריהם צריכים עיון, דאם אין הבירוצין קדושין היכי קרי לה מותר, וכן לאידך תנא דאוסר להותיר אמאי, הא אינם קדושין. ובשלמא אי נימא דבירוצין נתקדשו, יש לומר דלמאן דאמר שלא יותר אסור להותיר הבירוצין דהוי מוסיף על שיעור האמור בתורה, ומאן דאמר דיותר מלאים קרינן ביה, יכול לקדש את הבירוצין לכתחלה, דאינו מכמוסיף על שיעור, דכן הוא דרך להיות בירוצין. וכתב דיותר נראה דפליגי אי צריך שתהי' המדה מצומצמת דוקא, או אפילו אינה מצומצמת כל כך ויש בה מותר שאינה ניכר גם כן מותר.

(י) **תוס'** ד"ה **שבע מדידות**, **בסוה"ד**, ובמתניתין נמי לא קתני שנתות אלא לפר ואיל וכבש. ביאר **התפארת ישראל** (פ"ט אות ט), דר' שמעון סבר דדוקא לחצי הין ושלישית ורביעית הין לא היה מדה מיוחדת אלא שנתות, בלוג

כה) גמ', קסבר כי כתיב ככר ומקשה אמנורה ונרותיה כתיב. כתב השפת אמת, דמשמע דפשיטא לגמ', דאם בא מן הככר בא נמי מן המקשה. והקשה, דאם כן היאך לולי המיעוט ד"אותה" הווי סלקא דעתא דגמ' דמלקוחיה ומחלתותיה נמי באין מן הככר, הא בודאי לא שייך בהו מקשה, ואם כן, השתא דממעטינן להו מ"אותה" ומרבינן נרות מדכתיב "כל הכלים האלה", מנא לן דנרות נמי בעינן מקשה. אמנם האור החיים (שמות כה, לו) כתב, דודאי דלמאן דאמר הכא דהנרות לא היו קבועין במנורה אף הן לא היו מן המקשה, אלא אף למאן דאמר שהנרות היו קבועין בה לא היו מן המקשה.

דף פט ע"א

א) רש"י ד"ה הרי הוא ככל המנחות ללוג, דלא מצינו חלות ורקיקין בלא שמן. ביארו המצפה איתן והקרבן אורה, דרש"י הוצרך לכך, כי היכי דלא תיקשי היאך ילפינן לחמי תודה מכל המנחות, והא אמרינן לעיל (מו:): דלחמי תודה לא איקרו מנחה, ולכך כתב, דהוה אמינא דבעי לוג משום דלא מצינו חלות ורקיקין בלא שמן, אף דלא איקרי מנחה. והעולת שלמה כתב, דיש לומר דהא דאמרינן לעיל (מו:): דלחמי תודה לא איקרי מנחה, היינו דוקא לרבי אלעזר בן עזריה דהכא, דנפקא ליה מהלכה למשה מסיני, ולא משום דהוה כשאר מנחות.

ב) תוס' ד"ה חדר ריבוי, תימה דכי האי גוונא קרי ריבוי אחר ריבוי וכו'. ביאר הברכת הזבח, דכוונתם להקשות, מנא לן דמוזות השני הוה תרי ריבוי, דלמא להכי בוי"ו איידי דכתיב מוזות הראשונה בוי"ו. והצאן קדשים הקשה, דאם כן, ליכתוב בתרוייהו מוזות חסר והוה ידעינן דבעי תרתי.

ג) רש"י ד"ה הלכה למשה מסיני, דחציו לחלות וחציו לרבוכה ולא מקרא אתי. כתב הקרבן אורה, דמשמע מדבריו דההלכה למשה מסיני אתיא לצורת החלוקה, אבל עצם הדין דחצי לוג, ילפינן מהא ד"אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט". אמנם ממשמעות לשון הגמ' "אלא חצי לוג שמן לתודה", משמע דעצם הדין דחצי לוג נמי הוה הלכה למשה מסיני, ולא יליף מאין ריבוי, כיון דלא הוה ילפינן תודה משאר המנחות, ואם כן, הוה חדר ריבוי.

ד) בא"ד, שם. משמע מדבריו דלא פליג בדינא אר' עקיבא אלא דלא יליף מקראי אלא מהלכה למשה מסיני. אמנם ברש"י (כת"י) ד"ה איני כתב, דחצי לוג שמן לתודה לכל המנים הוה הלכה למשה מסיני. והיינו דכל ג' המינין ואף רבוכה מתחלקין בשווה ודלא כרבי עקיבא. וכן כתב ברבינו גרשום. וביאר בחידושי הרשב"א, דדוקא לרבי עקיבא דיליף חצי לוג מקרא, מצינו למימר דהא דכתיב "בשמן" גבי רבוכה, אתי לרבוויי לה שמן כמו שנותן לחלות ורקיקין יחד. אבל לרבי אלעזר בן עזריה דלא יליף חצי הלוג מקרא, אם כן, לא מצינו למימר דאתי קרא לפרש ההלכה ולמימר ד"בשמן" דכתיב ברבוכה הוה כדי לתת לה חצי השמן של חלות ורקיקין.

ה) גמ', הין תריסר לוגי דכתיב זה וכו'. הקשה השפת אמת, הא לוג עצמו לא ידעינן שיעורו אלא שהיתה קבלה בידם שיעור לוג, ואם כן הין נמי נימא הכי דקבלה היה בידם, ומאי מנלן דקאמר על הין טפי מלוג.

ו) גמ', ואיכא דאמרי ממוטה למעלה שיעורו. הקשה הקרבן אורה, דכיון שבתחילה הדליקין פחות מחצי לוג, אלא שהוסיפו עד חצי לוג, אם כן היאך נתקיימה כלל מצות הדלקה, דמאי שנא מנר חנוכה דאמרינן בשבת (כב.), דבעינן שיהיה בשעת הדלקה כל השיעור של עד שתכלה רגל מן השוק, ואם לא היה בשעת הדלקה כל השיעור, לא קיים המצוה, והכי נמי במנורה היאך

לא הוה דין מדידה, אלא רק בעינן למידע שיעורא, ומשום הכי לא שייך נמי למימר דלרבנן חצי לוג נמשח לחביתין, דודאי כל הז' מידות נמשחו לדבר הצריך דין מדידה. (ג.ו.).

יח) גמ', אי תודה לחמי תודה בשחיטת תודה וכו' שבו היה מחלק חצי לוג שמן לכל נר. כתב הזבח תודה, דמכל מקום, גם לפי המסקנא היו מודדין שמן לתודה באותו חצי לוג, אלא דלא היו צריכין לקדש הכלי בשביל זה. והקשה, כיון דמכל מקום היו מודדין השמן לתודה באותו כלי שרת שנתקדש, ממילא היה מתקדש הלחם, ואמאי אמרינן לעיל (מו:), דאם עד שלא שחטה יצא לחמה נכנס ושוחט, כיון דאינו נפסל ביוצא. וכתב, דיש לומר דהתם איירי בגוונא שמדרו את השמן בחצי לוג חדש שעדיין לא נשתמשו בו למנורה, ולא התקדש. עוד כתב, דכיון דקיימא לן דאין כלי שרת מקדשין אלא מדעת, התם מיירי בגוונא דלא כוון לקדש.

יט) גמ', שם. כתב הברכת הזבח, דהא דלא פריך בתודה ובנויר דבחוץ הוה דהא סולת בוללן וכדאיתא לעיל (עח:), משום דעדיפא מינה פריך. והצאן קדשים כתב, דאף דהיה בוללן סולת, מכל מקום, לא הוה בחוץ, כיון שהיו נמי רקיקין שצריכין משיחה, והמשיחה היתה לאחר אפייתן, ואפייתן היתה בפנים. ואף לדעת הרמב"ם (פ"ט ממעשה הקרבנות הכ"ד) דמעשה לחמי תודה ונויר חוץ לעזרה, מכל מקום באפייתן מודה דהוה בפנים כמו לחם הפנים ושתי הלחם, כיון דהתנור מקדשן.

כ) תוס' ד"ה אי לסוטה, ואם תאמר וכו' דאחר שנתקדשו בכלי שרת לא משימינן להו בכלי חול וכו'. [דהיינו דאף שכבר נתקדש בכיור מכל מקום משום הכי יצטרכו לכלי שרת דחצי לוג] והקשה הרש"ש, הא בקרא כתיב "מים קדושים בכלי חרש", ואמרינן לעיל (כח:), דכלי שרת דחרס לכולי עלמא לא עבדינן, ואם כן על כרחין בעי לשימם לאחר מיכן בכלי חול.

כא) גמ', נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה. כתב החזון איש (סימן לו סק"ט), דדוקא אי כבתה לאחר שחטר השמן, דבכל הדלקה צריך שיעור שלם, וכיון שמדליק מחדש צריך פתילה חדשה. אמנם כתב, דיש לומר דלעולם מקרי חסר שמנה אף דלא כבתה, והיינו משום שכבר נקבע השמן במנא, ואם חסר כל שהו פסול, והא דנקט כבתה, אתי לאשמועינן דאף דנחסר השמן בשימוש המצוה, מכל מקום צריך דישן.

כב) גמ', שם. הקשה השפת אמת, על הא דכתב הבית יוסף (סימן תרע סק"א), דבכל יום לאחר שדלק נשאר הנרות מלאין שמן, דהכא מוכח דצריכין להסיר השמן וליתן שמן אחר, ואם כן, על כרחך דנס חנוכה היה בפך ולא בנרות, והיינו כאידך תירוצא דהבית יוסף. וכתב, דיש ליישב, דדוקא בנר שכבתה מדשן השמן, אבל כשהיה דולק, לא נצרכו להחליף השמן כך נשאר דולק כך כל השמונה ימים.

כג) גמ', שם. ביאר בחידושי מרן רי"ז הלוי (הלכות תמידין ומוספין), דהא דאמרינן דנר שכבה נפסל כולו להדלקה, משום דמצות דישון במנורה הוה חלות דין בגופו של הדשן עצמו שטעון דישון והנחה אצל המזבח, ואף דשן המנורה איתרבי לדין דשן בקרא ד"דשן הדשן", והווי כדשן המזבח, ולכן כל שכבה חל עליו שם דשן, וחלה בו מצות דישון והנחה אצל המזבח, ולכן פסול להדלקה.

כד) רש"י ד"ה נר שכבתה, בחצי הלילה או קודם אור היום. בתשובת הרשב"א (סימן עט) כתב, דאם כבתה באמצע הלילה אינה צריכה לא דישון ולא הטבה, אלא חוזר ומדליקה באותו שמן ובאותה פתילה.

ואילים מחמירין בהו טפי שאפילו נתערבו סלתן ושמןן אין מערבין יינן כל זמן שלא הוקטרו. ועיין בדבריו מה שכתב עוד. וכתב הרש"ש דכן נראה מדברי רש"י (כת"י) **בד"ה היכא דהוקטר**. ועיין באות הבאה.

(יב) תוס' ד"ה והא מדקתני בתוה"ד, דסיפא דבללן אלו בפני עצמן וכו' עלה קאי אנסכי כבשים בנסכי פרים ואילים. אמנם עיין באות הקודמת מה שהבאנו לדברי **הכסף משנה**, וכתב **התוס' יו"ט** (פ"ט מ"ד) דלדבריו צריך לומר, דהא דכתבו התוס' דאיירי באינן שווין, לא קאי למסקנא. אמנם הקשה ד"הקטירו" שייך דוקא בנבללות דומיא דחלבים בחלבים, דלא הקפידה תורה אלא שלא לערבן, אבל כשנתערבו כשרות להקטיר, אבל כשאינן שווין פסול, כיון דבולעות זו מזו. ועיין עוד מה שהאריכו **הקרבן אורה והשפת אמת** בביאור סוגיין.

(יג) תוס' ד"ה שאם אי, בסוה"ד, דשלמי נזיר גופייהו וכו' הואיל ונעשו העבודות כמצותן. הקשה **בהגהות הרא"מ הורוויץ**, הא נסכים נמי לא מעכבי זיבא. לכך כתב, דהסברא הפוכה, דהיינו נסכים כיון דלא שייך לזבח ויכול להביא גם אחר זמן, משום הכי שייך לאצרוכי, דאי לאו הכי פסלתו, כיון דמצי לאצרוכי ולא מצרכת. מה שאין כן בלחם דאינו יכול להקדיש אלא בשחיטת הזבח, ומאי דהוה הוה, וכיון דאין לחם אין זרוע.

דף צ ע"א

(א) גמ', אלא הכא אי לא מוקמת ליה במילתיה אשם נדבה מי איכא. הקשה **בחיודושי הרשב"א**, מהא דאמרינן **בכריתות** (כה). מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום וכו'. ותירץ, דבעלמא מהני דוקא היכא דמפרש בשעת הפרה לשם ספק חטא, אבל אשם מצורע דמעיקרא לא אתי על חטא, אינו יכול להיות אשם תלוי, ולא דמי לעולה שאפשר שתבא נדבה.

(ב) מתני', כל מדות שבמקדש היו נגדשות. הקשה **העולת שלמה**, מהא דאיתא **לעיל** (עו:), דכל המנחות שריבה במידת עשרונן פסולות. וכמו דפירש **רש"י** (שם) **בד"ה שריבה במדת**, שעשה העשרונן גדוש. הא הכא אמרינן דכך דינן של כל המנחות לכתחילה. ותירץ, דהכא איירינן בגודש והתם בבירוצין, דהוי טפי מגודש.

(ג) מתני', בירוציהן. ברש"י ד"ה מדת היבש פירש, דמה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא היינו בירוצין. ובר"ע **מברטנורה** (פ"ט מ"ה) כתב, דהווי גודשן. והקשה **הרש"ש**, דהא קתני ברישא דכל המדות היו נגדשות, ואי נימא דבירוצין היינו גודש, הא בירוצי יבש לא נתקדשו.

(ד) מתני', מידת הלח בירוציהן קודש. כתב **המשנה למלך** (פ"ב ממעשה הקרבנות ה"ט), דאף דאמרינן **לעיל** (פח:). דמאן דמני לוי מידות מלמעלה למטה קסבר בירוצי המדות לא נתקדשו, מכל מקום, מתניתין סבירא ליה דנתקדשו, אף דמני להו במתניתין **דלעיל** (פז:). מלמעלה למטה, דדוקא בבירייתא דנחלקו ר' מאיר יהודה היאך למנות, אמרינן דנחלקו בהא, אבל אין הכרח בעלמא דמאן דמני להו מלמעלה למטה שיסבור דבירוצי מידות לא נתקדשו, ואם כן, אינו סותר למתניתין דהכא, דמדת הלח בירוציהן קודש.

(ה) גמ', אמר רב חסדא לעולם רבי מאיר. הקשה **בחיודושי הרשב"א**, דהכא משמע דלכולי עלמא במידת הלח נתקדשו בירוצין. והא **לעיל** (פח:). מוקמינן דפליגי ר' מאיר ור' יהודה בבירוצי מדות, דהיינו ר' מאיר דנקט מלמעלה למטה, סבירא ליה, דבירוצי מדות לא נתקדשו. וכתב, דאי סבירא למתניתין

נתקיים המצוה. וכתב, דיש לפרש, דשיערו בשמן של חול ולא במנורה. וכתב **החזון איש** (קדשים סימן ל סק"ז), דמהא דאיתא בגמ' ד"התורה חסה על ממונם של ישראל" לא משמע כן דהיינו דוקא אם שיערו במנורה דנפסל השמן משום דהוי דשן, אבל אם שיערו בשל חולין הרי יכול להשתמש במותר. ולכך כתב, דיש לפרש, דגם מתחילה דעדיין לא הדליקו חצי לוג, הדליקו בפתילה דקה שיכול היה לדלוק כל הלילה, ואחר כך לקחו פתילה עבה יותר והוסיפו שמן עד חצי לוג בפתילה בינוניות. ו**במנחת ברוך** (סימן קט) כתב, דלא שייך למימר דמקיים מצות הדלקה בפחות מחצי לוג, ואף קודם ששיערו חכמים בחצי לוג כך היה השיעור. אמנם **ברש"י** (כת"י) **בד"ה ומ"ד מלמטה** משמע, דבתחילה לא היה דולק אלא חצי לילה.

(ז) מתני', מערבין נסכי פרים בנסכי אלים. הקשה **הנתיבות הקודש**, מהא דאיתא **לעיל** (עט:), דשמן שהפרישו לשום מנחה זו פסול לשום מנחה אחרת, ואם כן, האיך מערבין נסכי פרים בנסכי אלים, והא כיון שהופרשו והוקדשו לשם פרים, אינו יכול לשנות לשם אילים. ותירץ, דהכא כיון דבלח יש בילה נמצא דלעולם כל חד וחד אף שמעורב בחבירו, לא נפסד חלקו ולא איכפת לן בתערובת.

דף פט ע"ב

(ח) מתני', ואם בללן אלו בפני עצמן וכו' כשרים. עיין **ברש"י** שפירש כל המשנה לענין עירוב השמן דאותן מנחות והיין, וכן פירש **ר"ע מברטנורה**, ו**בתוס' יו"ט** תמה עליו, דבשלמא רש"י פירש המשנה שעל הגמ', לפי הסלקא דעתא, וכן דרכו פעמים רבות, אבל איהו היאך פירש דאף לכתחילה יכול לערב מנחות הנסכים, הא ודאי מהודר טפי שיקריב כל מנחה ומנחה בפני עצמה משום "והקטירו" וכדמסקינן בגמ'. ומתני' איירא ביינות שכבר הוקטר שמנן וסלתן, אי נמי שכבר נתערבו, דהשתא ביינות עצמן ליכא משום "והקטירו", וכי הוקטר שמנן וסלתן או נתערבו ליכא למגור דלמא אתי לערובי שמנן וסלתן. וכן פירש **הרמב"ם בפירוש המשניות** ובספר **היד החזקה** (פ"י מתמידין ומוספין ה"טו – כ) וכן פירש **רש"י** בגמ', ועיין לקמן אות יא.

(ט) מתני', אם עד שלא בלל פסול. ביאר **החזון איש** (קדשים סימן כט סקט"ו), דאף דגם קודם שנתערב חשיבי עולין ואין מבטלין זה את זה, מכל מקום לא מהני הא דלא הוי ביטול, משום דבלילה רכה בפרים ובלילה עבה בכבשים הוי שינוי צורה, ואין כאן מנחה כלל, ודוקא כשהמנחה נעשית כמצותה ואחר כך נתערבה, אמרינן דכל מנחה וזקקת את השמן שלה אצלה ואין כאן חסרון בהקטרה, אבל היכא דמתחילתה לא נבללה כדיון, לא נקבע עליה שם מנחה.

(י) רש"י (כת"י) **ד"ה ואם עד**, דבעינן ראוי לביילה וליכא. כתב **הנתיבות הקודש**, דהיינו דאף דתנינן **לעיל** (יח:), דאם לא בלל כשרה, מכל מקום פסולה משום דבעינן ראוי לביילה.

(יא) רש"י ד"ה מערב נמי, בסוה"ד, והא דקתני מציעתא דמתניתין אבל אין מערבין היינו בשלא נתערבו סלתן ושמןן. והקשה עליו **הכסף משנה** (פ"י מתמידין ומוספין ה"טו) דאי בשלא נתערבו מיירי, מאי איירא נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים אפילו נסכי כבשים בנסכי פרים נמי אין מערבין יינן משום גזירה. לכן כתב למחוק **ברש"י** תיבת "בשלא" ולגרס "אפילו" נתערבו סלתן ושמןן. עוד הקשה, דכיון דמערבין ואין מערבין דקתני רישא ביין מיירי מאי שנא הני מהני. ותירץ, דכיון דנסכי כבשים אינם שוים לנסכי פרים

הנתיבות הקודש, מאי שנא מהא דאיתא לעיל (עט:), דשמן שהופרש לשם מנחה זו פסול למנחה אחרת. נולכאורה יש ליישב לפי מה שכתבו התוס' לעיל (פח.) בד"ה ומאן, דלב בית דין מתנה עליהם, והתם לא אתנו כיון דשמן הוי גופא דמנחה וכדאמרין לעיל (עט:). (גו.נ.).

(ו) מתני', טעונים נסכים חוץ וכו' החטאת והאשם אלא וכו'. בגמ' ילפינן לה מקראי. וביאר הרמב"ם בפירושו המשניות (פ"ט מ"ו), דחטאת ואשם אינן טעונים נסכים, כדי שלא יהא קרבנו מהודר, דהכי אמרינן נמי גבי מנחת חוטא דבאה בלא שמן ובלא לבונה. ומהאי טעמא חטאת ואשם דמצורע טעונים נסכים, לפי שאינן באין על חטא, אבל חטאת נזיר אינה טעונה נסכים משום דהוי נזיר חוטא. וכתב התפארת ישראל (פ"ט אות מד), דאף דחטאת דמצורע הוי משום חטא לשון הרע, מכל מקום כבר סבל עונשו כשנתנגע.

(יא) גמ', יכול כל העולה וכו' אפילו מנחה. הקשה בחידושי הרשב"א, איך אפשר להביא נסכים עם המנחה, הא גוף הנסכים הוו מנחה וכדכתיב "והקריב המקריב קרבנו מנחה", וכי עם המנחה יביא מנחה. ותיירץ, דהכי קאמר, דלא שיביא מנחת נסכים עמה, אלא שיביא נסכי יין עמה, ואף דבשאר העולים לאישים דינן להביא מנחת נסכים.

(יב) תוס' ד"ה אפילו מנחה, בסוה"ד, אי נמי הכא גבי נסכים דכולן דלמזבח מסתבר עולה ממש דכולה כליל. ביאר הטהרת הקודש, דלמנחה שאין בה אלא קומץ למזבח, אין צריך נסכים שהן כליל. והקשה, הא איכא מנחת כהן דכולה כליל.

(יג) תוס' ד"ה שלמי חגיגה, הוה מצי למינקט כבשי עצרת וכו'. והקרא אורה ביאר, דלכבשי עצרת לא בעי קרא משום דהוו כמו מוספי צבור שנאמר בהן נסכים, וכן בכבש הבא עם העומר נאמר נסכים. וכי איצטריך קרא, לעולת ראייה ושלמי חגיגה דלא הוו קרבן צבור ובאין חובה.

דהכא כשנויא דאביי לעיל (פח.), דאיכא למימר דלכולי עלמא נתקדשו, אתי שפיר. וכתב, דהא דאמר אביי לעיל (פח.) דאיכא למימר דכולי עלמא לא נתקדשו, לאו דסבירא להו הכי, אלא קאמר דאף אי סבירא להו הכי, מכל מקום פליגי בקרא.

(ו) גמ', במאי קמפלגי תנא קמא סבר וכו' ור' עקיבא סבר. תמה הרש"ש, אמאי לא מפרשינן דר' עקיבא ור' יוסי פליגי בטעמא דתנא קמא, דהא עדיף למעט במחלוקת. ותיירץ, משום דמצינו לעיל (גז:), דר' יאשיה סבירא ליה דמידת הלח נמשחו בין מבפנים ובין מבחוץ, ויבש מבפנים ולא מבחוץ, ומשום הכי מוקי טעמא דתנא קמא אליביה.

(ז) רש"י (כת"י) ד"ה לא נמשחו, מיהו מה שמודדין בו קדוש קדושת הפה וגברא למאי דצריך מקדיש וכו'. כתב הקרן אורה, דמשמע מדבריו, דבירוצי יבש הוו חולין גמורין. אמנם יש לפרש, דבירוצי לח קודש, היינו דאקדשינהו כלי שרת קדושת הגוף, ובירוצי יבש חול היינו דאין עליהם קדושת הגוף, ומכל מקום, לא הוו חולין גמורין. והא דבפנים קדוש לאו משום קדושת פה כדכתב רש"י, אלא דעל כרחך מתקדש אחר כך כשנבלל עם השמן, דנקבעו ביחד להיות קמיצה מהן.

(ח) גמ', וכי נעקר מאי הוי גברא למאי דצריך קא מכוין. כתב המשנה למלך (פ"ב ממעשה הקרבנות ה"ט), דקושיית הגמ' אף לתנא קמא ורבי עקיבא. אמנם החזון איש (קדשים סימן כז סק"ו) כתב, דפריך דוקא לרבי יוסי, אבל לתנא קמא ורבי עקיבא דבירוצין קודש, לא קשיא, דודאי סתמא מקדשן, שהרי הן ראויין לנסכן.

דף צ ע"ב

ט) גמ', בירוצי מדות הללו מה היו עושין בהן אם יש זבח אחר וכו'. הקשה

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרה היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדרה היומית בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית הכנסת שע"י "קהילת אשכנז" החוב החתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, וכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד"ח בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>